

DOI: <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2020-8-84-28>

УДК 37.37.01

Величко І.Г., Васильківський О.С.

Національний університет біоресурсів і природокористування України

РОЗРОБЛЕННЯ НОВІТНІХ ПРИНЦИПІВ ОРГАНІЗАЦІЇ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ У ВНЗ УКРАЇНИ НА ОСНОВІ ДОСВІДУ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ПЕДАГОГІКИ ТА НАЦІОНАЛЬНОЇ НАРОДНОЇ ОСВІТИ ХІХ СТОЛІТТЯ

Анотація. У даній статті розглядається методологія принципів організації освітнього процесу у ВНЗ України на основі досвіду європейської педагогіки та національної народної освіти ХІХ століття, а також парадигми їх впровадження у професійну підготовку студентів сьогодення. Аналіз історико-педагогічних напрацювань ХІХ століття, присвячених створенню народних шкіл, показує, що, незважаючи на відмінність фізичних, географічних умов, політичних причин, рас та віросповідань, історія народної освіти по суті пройшла один і той же шлях свого становлення. Певний екскурс в історію дав змогу зробити висновок про те, що усвідомлення необхідності ознайомлення студентів з принципами так званої «природовідповідності» та «культуро відповідності» у вищих навчальних закладах України є вкрай актуальним у сучасній теорії навчання. Запропоновані принципи з певними доробками можуть цілком допомогти сформуванню більш усвідомленого ставлення людини до вибору професії, її специфіку та визначити певне коло навчальних переваг в процесі отримання освіти.

Ключові слова: європейська освіта, народна освіта, культуровідповідність, природовідповідність, освітній процес.

Velichko Irina, Vasytkivsky Olexiy

National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine

DEVELOPMENT OF THE NEWEST ORGANIZATION PRINCIPLES OF THE EDUCATIONAL PROCESS IN HIGHER EDUCATIONAL INSTITUTIONS OF UKRAINE ON THE BASIS OF EXPERIENCE OF THE EUROPEAN PEDAGOGICS OF NATIONAL EDUCATION OF THE 19TH CENTURY

Summary. This article considers the methodology of the principles of organization of the educational process in Ukrainian Universities based on the experience of European pedagogy and national public education of the XIX century, as well as the paradigm of their implementation in the training process of today's students. We are all well aware that historically the main purpose of universities is, above all, to obtain, accumulate and transfer knowledge to society (via schools, universities etc.), but today the economic situation in the world and real competitive system push people to seek and use additional internal reserves of High School using new forms of studying for further development and, of course, to train specialists at a completely new level. The purpose of the article is to propose the latest principles of organization of the educational process in Ukrainian universities based on the experience of European pedagogy and national public education of the XIX century. Analysis of historical and pedagogical development of the XIX century, dedicated to the creation of public schools, showed that, in spite of the differences in physical, geographical conditions, political reasons, races and religions, the history of public education has essentially developed in the same way. A certain digression into history allowed us to conclude that the awareness of the need to acquaint students with the principles of so-called "conformity to nature" and "conformity to culture" in Higher Educational Establishments of Ukraine is extremely relevant in modern theory of education. The purpose of Higher Education today is to train professionals who can ensure the transition from industrial to information society through innovation systems of education, and of course, today we emphasize the quality of education and adaptation of graduates to the labor market, the personal orientation in the educational process. The proposed principles with certain achievements can help to form more conscious attitude of a person to the process of professional choice, its specifics and to determine a certain range of learning benefits in the process of education.

Keywords: European education, public education, cultural conformity, nature conformity, educational process.

Постановка проблеми. Всі ми чітко усвідомлюємо, що історично основною метою створення університетів є, перш за все, отримання, накопичення і передача суспільству знань (певної школи), але економічна ситуація сьогодення в світі і реальна конкуренція підштовхують людей до більш активного пошуку і використання додаткових внутрішніх резервів представників вузів для подальшого розвитку та якісної підготовки фахівців абсолютно нового рівня. Це є дещо проблематичним і це зрозуміло. Саме тому вищі навчальні заклади сьогодні мають стати локомотивом економічного розвитку та прогресу держави, готуючи висококваліфіко-

ваних та іноваційно підкованих кадрів – майбутніх спеціалістів.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Вирішуючи подібні завдання, в Європі ще в ХІХ столітті ставало доцільним виходити на різні міжнародні об'єднання та асоціації, в рамках яких можна було обмінятися найкращими практиками, створювати так звані центри колективного користування, переймаючи досвід, вдосконалювати та підвищувати якість і конкурентоспроможність освітніх послуг. Сучасні підходи щодо формування змісту підготовки якісних фахівців вимагають розробки та подальшого вивчення відповідних структур-

но-логічних схем – організаційних алгоритмів реалізації навчально-професійних програм, навчальних планів, навчальних та робочих навчальних програм дисциплін в їх єдності і взаємопідпорядкованості.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Маємо зазначити, що за теоретико-методологічну основу нашого дослідження ми взяли роботи Р. Б. Вендровського, Б. Р. Манделя, І. І. Прудченко та Є. П. Степанович, які досить активно вивчали та працювали над вирішенням питань щодо принципів організації освітнього процесу, відштовхуючись, перш за все, від принципів єдності та взаємопідпорядкованості у процесі навчання.

Мета статті – запропонувати новітні принципи організації освітнього процесу у ВНЗ України на основі досвіду європейської педагогіки та національної народної освіти ХІХ століття.

Виклад основного матеріалу. Закцентуємо увагу на тому, що історичний період ХІХ століття характеризується активним становленням соціальної концепції єднання народу під егідою державності, певним прагненням реалізувати ідеали освіти у всіх верствах населення, підвищити професійну компетенцію фахівців. З точки зору особливостей розвитку народної освіти, соціального виховання і методик, що дозволяють адаптуватися до нового соціального середовища, особливу зацікавленість викликає період 1860-1917 років [1].

В середині ХІХ століття вітчизняними вченими, педагогами, журналістами формується новий погляд на народну освіту, встановлюються певні ідеали народної школи. Отримання загальної освіти і створення абсолютно доступної загальноосвітньої школи, над якою суспільство буде ще спільно працювати не один рік, перетворюється в головну ідею [6].

Загальна освіта дозволяла освіченій особистості розвиватися і легко адаптуватися в соціумі, допомагала їй визначитися на професійній ниві. З точки зору історії педагогіки привертають увагу роботи, присвячені історії становлення народних шкіл як за кордоном, так і в Україні.

Аналіз історико-педагогічних робіт ХІХ століття, присвячених народним школам, показав, що, незважаючи на відмінність фізичних, географічних умов, політичних причин, рас і віросповідань, історія народної освіти по суті пройшла один і той же шлях свого становлення. Європейські країни відстоювали народну школу в церкві, яка користувалася нею в своїх інтересах. Передовим захисникам народної справи заважали в основному традиції старої школи. На їхню думку, для того щоб школа розвивалася відповідно до вимог своєї епохи вона потребувала підтримки як держави, так і соціально активних просвітителів і меценатів [5].

У ХІХ ст. встановлюються основні принципи народної школи:

- забезпечення доступності початкової освіти;
- зобов'язання відповідальності місцевих влад за функціонування народних шкіл;
- створення законодавчої бази освіти;
- введення безкоштовної освіти;
- обов'язковість навчання;
- створення школи для батьків;
- повне усунення з громадського школи релігійної освіти і виховання.

Освітній курс народних шкіл складався з урахуванням робітничо-селянського і міського населення. Між загальноосвітніми та професійними школами встановлювався зв'язок, що виражався в безперешкодному вступі учнів початкової школи до певних професійних шкіл, зі школи другого ступеня – в середні професійні школи, зі школи третього ступеня – до вищих спеціальних та професійних навчальних закладів. Інститути, як певні спеціальні школи, (сільськогосподарські, ремісничі, технічні та торгові) включали програми загальної освіти [5].

Отже, народні школи – феномен народної освіти, що виникає як актуальне соціально-культурне явище з метою реформування і створення нового громадянського суспільства, підвищуючи професійний і культурний рівень населення. Створені демократичні принципи встановлювали нові вимоги до громадян, адже здобуття освіти стало обов'язком: освіта потрібна не тільки для особистого задоволення, а й для загального блага. Завдання правильно сформульованої народної освіти полягало в прагненні до створення кращого освіченого суспільства. Поширення народних шкіл у вітчизняній освітній системі характеризувалося багатоплановою роботою з оформленням законодавчих актів, що регламентують роботу народних шкіл, наповнення освітнього процесу (розробці рівнів і змісту певного рівня шкіл), визначенню контингенту учнів і підготовку педагогічних кадрів, що в кінцевому рахунку стало гарною базою для побудови багаторівневої, складної і різноманітної системи народної освіти України ХІХ століття.

Мета ж вищої освіти сьогодні – це підготовка кадрів, здатних забезпечити перехід від індустріального до інформаційно-технічного суспільства через новаторство у навчанні, якісне виховання та науково-методична база. Сьогодні акцент все більше робиться на якості освіти, універсальності підготовки випускників та їх адаптованості до ринку праці, на особистісній орієнтованості навчального процесу, його інформатизації, яка визначає важливість освіти в забезпеченні сталого людського розвитку [6].

Основні принципи цих реформ полягають [2]:

1. У підготовці висококваліфікованого фахівця як послідовної, цілісної системи: учень – студент – фахівець (бакалавр, магістр).
2. Реалізації стандартів освіти сучасності, враховуючи її наповненість, і організаційне вираження, що здійснюється на таких засадах: базовий принцип (самостійність і творча активність студента і викладача, які навчаються і вдосконалюють свій професійний рівень протягом усього життя); зміст (гуманність, професійна глибина і досконалість); методи (інноваційні технології).
3. Інтеграції освітньої діяльності в європейський і світовий інформаційний простір, який є вимогою вже певного достатньо високого рівня розвитку науки. Тому основною метою діяльності вищого навчального закладу повинно стати формування інноваційного освітньо-виховного середовища, яке передбачатиме: певні зміни в організації та змістовому наповненні освітнього процесу з метою інтеграції в світовий освітній простір, враховуючи нові досягнення науки та їх вплив на відповідну сферу знань; оптимізацію

кадрового забезпечення; комплексне удосконалення професійної майстерності педагогів через оволодіння інноваційними і дослідно-експериментальними видами діяльності.

Сучасні підходи щодо формування змісту підготовки якісних фахівців вимагають розробки відповідних структурно-логічних схем – організаційних алгоритмів реалізації навчально-професійних програм, навчальних планів, навчальних та робочих навчальних програм дисциплін в їх єдності і взаємопідпорядкованості. Такий навчальний процес повинен враховувати інваріанти, які дадуть можливість або продовжити освіту в будь-якому вузі, в тому числі і за кордоном, або отримати відповідну кваліфікацію в межах держави на основі певного закінченого циклу освіти.

Якщо говорити про сучасну структуру вищої освіти в, то за своєю ідеологією та метою вона в основному узгоджена зі структурами освіти більшості розвинених країн Європи і світу.

Розглянемо принципи щодо організації освітнього процесу у ВНЗ України, які можуть стати достатньо корисними сьогодні, спираючись на досвід європейської педагогіки та національної народної освіти XIX століття:

1. Принцип так званої «природо відповідності» виховання, який в європейській педагогіці XIX століття послужив основою різних теорій виховання, що отримали загальну назву педагогічного натуралізму і теорії вільного виховання. Трактатування принципу «природо відповідності» виходить з того, що виховання повинно ґрунтуватися на науковому розумінні природних і соціальних процесів, узгоджуватися з загальними законами розвитку природи і людини. У вихованні та освіті слід враховувати природу дитини, природу людини, що росте, його вікові особливості, соціальний досвід [3].

Принцип «природо відповідності» в освітньо-виховному процесі вузу – це вимога так званого антропоцентричного підходу до процесу підготовки майбутніх фахівців, згідно з яким в системі підготовки не останнє місце займає їх майбутня спеціальність з урахуванням статево-вікових та особистісно-індивідуальних характеристик та створення умов для гармонійного розвитку майбутнього фахівця.

Реалізацію принципу «природо відповідності» забезпечують такі педагогічні умови: цілісне знання про студента, його фізичні, психофізіологічні, психологічні та особистісні властивості, якості; облік взаємозв'язку розвитку духовної, інтелектуально-емоційної та фізичної сфер особистості в їх єдності; облік природи ситуації професійної діяльності та особливості особистості викладача [3].

2. Принцип так званої «культуровідповідності». Даний принцип відноситься до числа загальнонаукових регуляторів дидактики, перш за все в частині проектування змістовної наповненості освітнянського процесу.

На даний момент особливо гостро стоїть проблема саме культурного розвитку студентів. Рівень їх культури на сьогоднішній день, на жаль, не завжди відповідає вимогам, що пред'являються у суспільстві вищими навчальними закладами. Однак слід зазначити, що необхідна в даному випадку модернізація існу-

ючих навчальних методів можлива і без суттєвої реконструкції навчальних програм.

Ми вважаємо, що принцип «культуро відповідності» студентів у вузівському навчанні може включати наступні компоненти:

– філософсько-світоглядну орієнтацію особистості в розумінні сенсу життя, свого місця в світі, своєї унікальності і цінності;

– побудову особистісних концепцій, які відображають перспективи і межі розвитку фізичних, духовних задатків і здібностей, творчого потенціалу особистості;

– залучення особистості до системи культурних цінностей, що відображає багатство загальнолюдської та національної культур;

– розкриття загальнолюдських норм моралі, їх діапазону і конкретного змісту і культивування інтелігентності як значущого особистісного параметра;

– розвиток інтелектуальної свободи особистості, здатності до адекватних самооцінок, саморегуляції поведінки і діяльності;

– відродження традицій української ментальності, почуття патріотизму в розрізі етнічних та загальнолюдських цінностей.

3. Зміну характеру викладання певних дисциплін, навчання і освітніх програм: метою більшості вузів – має бути мінімалізм вивчення базових дисциплін, орієнтир на більш вузьконаправлене професійне опанування програм (в зв'язку з цією тенденцією експерти ЮНЕСКО констатують, що «питання, що стосуються навчальних програм і цілей вищої освіти, особливо актуальні в регіонах, що розвиваються, де формується ринкова економіка вимагає не тільки фахівців, підготовлених для науково-технічних професій, а й сильних лідерів, які мають широкі знання, творчий потенціал, легко адаптуються і здатні дати всебічну етичну оцінку соціального розвитку країни») [4].

4. Зміну фінансування вищої освіти та посилення дебатів на тему «суспільне благо – особисте благо» («збільшення числа студентів стало серйозною проблемою для систем, де вища освіта традиційно є безкоштовною або в значній мірі субсидується; з фінансової точки зору, така модель більше не є життєздатною, через що системи змушені докорінно реструктурувати «соціальний контракт» між вищою освітою держави і суспільством в цілому»).

5. Поширення інформаційних і комунікаційних технологій (існує думка, «що інформаційні технології приведуть до зникнення традиційного університету ... відзначається глибокий розрив між використанням ІКТ та застосуванням їх в якості важеля для вдосконалення якості. Більш глибоким наслідком даної тенденції є те, що вона підсилює наявність межі між «заможними» і «незаможними»... Застосування ІКТ викликає суттєві труднощі і витрати з точки зору апаратного, програмного забезпечення, технічної підтримки, навчання та постійного оновлення.

6. Тенденції щодо майбутнього з точки зору наслідків економічної кризи («науково-дослідні інститути, швидше за все, зіткнуться з істотним урізанням бюджетів», можуть бути серйозні обмеження можливостей отримання студентських кредитів в державному або приватному секторах; «система зіткнеться з необхідністю ввести

або збільшити плату за навчання для студентів; практика зниження витрат в багатьох університетах призведе до погіршення якості» [3].

Висновки і пропозиції. Нами було здійснено певний екскурс в історичне минуле нашої держави та розглянуто основні принципи організації освітнього процесу у ВНЗ України на основі досвіду вже відпрацьованої європейської педагогіки та національної народної освіти XIX століття. На нашу думку, поєднання найкращих вітчизняних та зарубіжних традицій при створенні нової моделі освітнього процесу, яка потребує негайних та якісних змін, може виявитися досить дієвим та ефективним. Зрозуміло, що входження України у цивілізований світовий простір є неможливим без структурної базової реформи системи вищої освіти та метою модернізації вищої

освіти в Україні, на наш погляд, є створення саме такої моделі у системі освіти, яка могла би оптимально поєднати вищезазначені компоненти. Тверезе використання знань української педагогічної школи та залучення іноземного досвіду виховання, яке, як ми бачимо, є більш спрямованим на розкриття індивідуального потенціалу кожної окремої людини як особистості, може бути чудовою базою для створення нової, динамічної, абсолютно мобільної та конкурентноспроможної моделі освітньої системи. Щодо студентської аудиторії, об'єктивно вважаємо, що запропоновані та розглянуті принципи можуть бути суттєвою допомогою у формуванні більш усвідомленого ставлення людини до вибору майбутньої професії, визначаючи її специфіку та певне коло навчальних переваг в процесі отримання освіти.

Список літератури:

1. Вендровская Р.В. Школа 20-х годов: поиск и результаты. Москва : МПА, 1993. 81 с.
2. Володарская И.А., Митина А.М. Проблема целей обучения в современной педагогике. Москва : Изд-во МГУ, 1989. 72 с.
3. Мандель Б.Р. Современная педагогическая психология. Полный курс. Иллюстрированное учебное пособие для студентов всех форм обучения. Изд. 2-е, стер. М.–Берлин : Директ-Медиа, 2019. 828 с.
4. Прудченко І.І. Філософські засади освітньо-виховної системи Ф. Фребеля (1782–1852). Вища освіта України. № 3 (Додаток 1). Тематичний випуск «Педагогіка вищої школи: методологія, теорія, технології». Київ : ГНОЗИС, 2009. С. 127–130.
5. Рождественский С.В. Очерки по истории системы народного просвещения в России в XVIII–XIX веках, С. В. Санкт-Петербург : [б. и.], 1912. Т. 1. 670 с. + 48 с.
6. Степанович Е.П. Высшая специальная школа в Украине конец XIX – начало XX века. Київ : Наукова думка, 1991. 100 с.

References:

1. Vendrovskaya, R.V. (1993). Shkola 20-h godov: poisk i rezul'taty [School of the 20s': search and results]. Moskva: MPA, 81 p.
2. Volodarskaya, I.A., & Mitina, A.M. (1989). Problema celej obucheniya v sovremennoj pedagogike [The problem of learning goals in modern pedagogy]. Moskva: Izd-vo MGU, 72 p.
3. Mandel', B.R. (2019). Sovremennaya pedagogicheskaya psihologiya. Polnyj kurs. Ilyustrirovannoe uchebnoe posobie dlya studentov vsekh form obucheniya [Modern educational psychology. Complete course. Illustrated study guide for students of all forms of study]. M.–Berlin: Direkt-Media, 828 p.
4. Prudchenko, I.I. (2009). Filososfs'ki zasadi osvith'o-vihovnoi sistemi F. Frebelya (1782-1852) [Philosophical principles of the educational system of F. Froebel (1782-1852)]. Vishcha osvita Ukraini. № 3 (Dodatok 1). Tematichnij vipusk «Pedagogika vishchoi shkoli: metodologiya, teoriya, tekhnologii». Kyiv: GNOZIS, pp. 127–130.
5. Rozhdestvenskij, S.V. (1912). Ocherki po istorii sistemy narodnogo prosveshcheniya v Rossii v XVIII–XIX vekah [Essays on the history of the system of public Enlightenment in Russia in XVIII–XIX centuries]. Sankt-Peterburg: [b. i.], T. 1. 670 p. + 48 p.
6. Stepanovich, E.P. (1991). Vysshaya special'naya shkola na Ukraine konec XIX – nachalo XX veka [Higher special school in Ukraine late 19th early 20century]. Kyiv: Naukova dumka, 100 p.